

Verslag van de conferentie ‘Gedragswetenschappen ten dienste van een ambitieus en innovatief hulpbronnen- en afvalbeleid’

De conferentie over ‘Gedragswetenschappen ten dienste van een ambitieus en innovatief hulpbronnen- en afvalbeleid’ bracht actoren uit de publieke sector, de privésector en het maatschappelijk middenveld samen om na te denken over de hefboomen voor gedragsverandering waarmee we een duurzaam hulpbronnen- en afvalbeheer kunnen promoten. De voordrachten gingen in op de manier waarop de gedragspsychologie – als we ze toepassen op overheidsbeleid – het afvalbeheer in een dichtbevolkte en gediversifieerde stedelijke context als Brussel zou kunnen transformeren.

De dag bestond uit twee delen. Het eerste deel draaide rond een analyse van de huidige uitdagingen van het Hulpbronnen- en Afvalbeheerplan, gevolgd door theoretische uiteenzettingen over de mechanismen achter gedragsverandering. Het tweede deel was gewijd aan twee panelgesprekken waarin de problematieken van afvalbeheer voor burgers en professionals aan bod kwamen.

Voorstelling van de uitdagingen en gedragsmatige benaderingen

In de voordrachten werd duidelijk dat het belangrijk is om gedragswetenschappen te integreren om meer verantwoord gedrag omtrent afval te stimuleren. **Jos Raymenants**, adjunct-directeur-generaal van Net Brussel, legde de klemtoon op de impact van het gedrag van burgers op netheid in de stad, op de moeilijkheden om gedrag te activeren in projecten als bronsortering en op de inspanningen van Leefmilieu Brussel in het kader van hoogbouw. Hij haalde uiteenlopende initiatieven aan die gebaseerd zijn op psycho-socio-gedragsonderzoek en die illustreren dat die benaderingen hun nut bewijzen bij gedragsverandering op stadsniveau.

Céline Schaar van Leefmilieu Brussel had het dan weer over de drempels voor afvalbeheer in een dichtbevolkte stedelijke omgeving. Het ging met name om de moeilijkheden die bewoners van kleine appartementen ondervinden om hun afval te sorteren. Ze ervaren het vaak als iets complex waar ze weinig voldoening uit halen. Céline Schaar legde ook uit dat de uitdagingen op het vlak van afvalvermindering tegelijk betrekking hebben op ecologische en economische aspecten. Ze illustreerde dat idee aan de hand van concrete voorbeelden, zoals de Europese richtlijn voor de vermindering van bioafval en de invoering van een hiërarchie voor acties rond afvalbeheer (preventie, hergebruik, recyclage). U kunt de volledige presentatie van Céline Schaar nalezen op [onze website](#).

Gedragswetenschappen en doeltreffend overheidsbeleid

Volgens **Stéphan Giraud**, specialist in gedragswetenschappen bij de Franse Direction interministérielle de la transformation publique, faalt een groot deel van het overheidsbeleid omdat het geen rekening houdt met de gedragdynamiek van de betrokkenen (burgers, besluitvormers, medewerkers op het terrein). De traditionele methodes blijven vaak beperkt tot economische, regelgevende of informatieve instrumenten en gaan voorbij aan de complexiteit van menselijk gedrag. Giraud illustreerde die gebrekkige aanpak met de anekdote over Paul Doumer in Indochina. Daar faalde een premiesysteem jammerlijk door onverwachte reacties in het gedrag. De premies zetten namelijk onbedoeld aan om ratten te kweken in plaats van ze uit te roeien. Die anekdote toont aan hoe belangrijk het is om het beleid af te stemmen op het reële gedrag om averechtse effecten te voorkomen.

Definitie en kader van de gedragswetenschappen

Gedragswetenschappen omvatten een hele resem disciplines – sociale psychologie, gedragseconomie, cognitieve wetenschappen enz. – en trachten inzicht te krijgen in de mechanismen van de menselijke besluitvorming op individueel en collectief niveau.

Stéphan Giraud lichtte toe dat die disciplines cognitieve biases en heuristieken (mentale shortcuts) blootleggen die de hersenen gebruiken om met beperkte middelen complexe informatie te verwerken. Die biases beïnvloeden ons gedrag sterk en maken de reacties op overheidsbeleid onvoorspelbaar. We hebben dan ook een aanpak met voorafgaande gedragsanalyse nodig om zeker te zijn dat de voorgestelde maatregelen beter afgestemd zijn.

De methodologie: een aanpak in vier stappen

Om gedragswetenschappen in overheidsbeleid te integreren stelt Stéphan Giraud een methodologie in vier stappen voor. Die moet ervoor zorgen dat het beleid is aangepast aan het reële gedrag van individuen (cf. [*Presentatie Stéphan Giraud*](#), slide 14):

1. **Begrijpen:** Deze stap draait rond het overlopen van de bestaande beleidslijnen en een grondige verkenning van de context en de betrokken actoren. Hier wordt ook de wetenschappelijke literatuur bestudeerd, en verzamelen we gegevens op het terrein om de determinanten voor gedrag te identificeren (bv. welke weerstand of drempels het huidige gedrag beïnvloeden). Deze analyse helpt om voor elk probleem een specifieke gedragsdiagnose te stellen.
2. **Vormgeven:** Op basis van de gedragsgegevens worden samen met de betrokken partijen oplossingen uitgewerkt om aangepaste acties te testen. Het gaat dan om prototypes en een evaluatie van hun haalbaarheid op logistiek, ethisch en financieel niveau. Stéphan Giraud dringt erop aan die oplossingen

vooraf te testen om ons te vergewissen van hun sociale en institutionele aanvaardbaarheid.

3. **Evalueren:** Met behulp van gerandomiseerde onderzoeken en impactbeoordelingen wordt de proef op de som genomen in gecontroleerde omgevingen, zodat we objectief kunnen meten hoe doeltreffend de oplossingen zijn bij het beoogde gedrag. Die empirische evaluatie dient om alleen die maatregelen te selecteren die positieve en meetbare effecten opleveren.
4. **Uitrollen:** Ingrepen die doeltreffend bleken worden algemeen ingevoerd, met een permanente opvolging om de maatregelen bij te sturen naargelang de gedragingen of de context evolueren. Deze fase dient dus om te garanderen dat de gedragsveranderingen standhouden, door het beleid aan te passen in functie van feedback van het terrein en resultaten van evaluaties.

Wat gedragswetenschappen kunnen opleveren voor overheidsbeleid

Volgens Stéphan Giraud stelt die methodische aanpak ons in staat om een overheidsbeleid te formuleren dat doeltreffender is en gebaseerd op bewijzen (evidence-based). Hij haalde verschillende strategieën aan die elkaar aanvullen en hun oorsprong vinden in de gedragswetenschappen. We kunnen ze toepassen voor een doeltreffender beleid dat op meer bijval kan rekenen:

- **De communicatie vereenvoudigen:** De informatie toegankelijker en begrijpelijker maken vermindert de cognitieve overbelasting en helpt burgers om betere beslissingen te nemen.
- **Duidelijke trajecten voor engagement:** Gedragingen opdelen in tussentijdse stappen maakt het makkelijker om nieuwe praktijken geleidelijk aan te gaan hanteren en vergroot de motivatie en het blijvende karakter van het gedrag.
- **Voorbeeldigheid en symmetrie van de inspanningen:** De overheidsinstellingen en publieke actoren betrekken bij verantwoorde praktijken zet burgers aan om hetzelfde te doen, en creëert een samenhangend geheel waardoor mensen veranderingen beter gaan accepteren.

Stéphan Giraud liet dus horen dat het belangrijk is om overheidsbeleid te baseren op bewezen gedrag om de risico's op ongewenst gedrag te beperken. Door oog te hebben voor de cognitieve middelen van de burgers en rekening te houden met hun natuurlijke biases kan het overheidsbeleid niet alleen op meer begrip rekenen maar ook vaste voet aan de grond krijgen. Die aanpak levert een doeltreffender beleid op, want hij zorgt ervoor dat de beoogde gedragsveranderingen realistisch zijn én compatibel met de individuele en collectieve dynamiek.

Specifieke uitdagingen in Brussel

Jonathan Unger, wetenschappelijk medewerker van Vivalis, benadrukte de specifieke demografische kenmerken van Brussel: een bevolking die snel groeit en die socio-

economisch en cultureel erg divers is. Die kenmerken in combinatie met ruimtelijke beperkingen (met name woonvormen in appartementen met onvoldoende opslagruimte) maken afvalbeheer bijzonder complex in het Gewest. Jonathan Unger drong aan op de aanpassing van het beleid aan de bijzonderheden van elke wijk, en op het belang van inclusieve communicatie, die rekening houdt met de vele talen die in Brussel gesproken worden.

Panelgesprekken: burgers en professionals

In de panelgesprekken konden we dieper ingaan op vragen rond het afvalbeheer in twee verschillende contexten: die van de burgers en die van de professionals.

In het **panelgesprek voor de burgers** gingen de sprekers in op de moeilijkheden om inwoners te mobiliseren voor afvalsortering. **Kenny Mathieu van Net Brussel** beschreef de problemen waar mensen tegenaan lopen in verticale woontypes en benadrukte het belang van interactie met lokale verenigingen en de opleiding van sitebeheerders om het engagement te verbeteren. **Cataline Sénéchal van Inter-Environnement Bruxelles** bracht de socioculturele en logistieke obstakels in dichtbevolkte buurten onder de aandacht en suggereerde dat sorteren als een politieke daad beschouwd wordt. **Françoise Bonnet van ACR+** stelde de initiatieven voor die de sorteerregels op Europees niveau moeten standaardiseren en zette sorteerprojecten om recycling aan te moedigen in voetbalstadia in de schijnwerpers.

In het **professionele panelgesprek** namen de sprekers de uitdagingen en oplossingen onder de loep om praktijken voor duurzaam afvalbeheer aan te moedigen. **Sylvie Droulans van ConsomAction** ging in op de moeilijkheden die de horecasector ondervindt om herbruikbare verpakkingen te gebruiken, en beklemtoonde de noodzaak om de economische modellen om te denken om die transitie te vergemakkelijken. **Jérôme Pickard van MCA Recycling** had het over de noden op het vlak van recycling-infrastructuur voor kleine ondernemingen, en benadrukte het belang van aangepaste sorteerdiensten. **Kevin Van den Hout van hub.brussels** stelde begeleiding voor lokale handelszaken voor om hen duurzame praktijken te helpen integreren. **Arnaud Bultiaux van Spullenhulp** kwam de initiatieven voor hergebruik en recycling voorstellen, en liet zo blijken hoe de sociale economie een belangrijke rol kan spelen in afvalvermindering. Tot slot drong **Mira Toumi van Behaven** aan op het gebruik van gedragswetenschappen om professionals te motiveren, door de stappen voor afvalbeheer te vereenvoudigen en de praktijken toegankelijker te maken.

Conclusies en aanbevelingen

De conferentie heeft duidelijk gemaakt dat gedragsverandering een cruciaal onderdeel vormt van elk ambitieus hulpbronnen- en afvalbeleid. Met gedragswetenschappen hebben we tools in handen om meer inzicht te krijgen in de psychologische en logistieke drempels. Ze stellen ons ook in staat om oplossingen uit te werken die

aangepast zijn aan de realiteit van burgers en professionals. De geformuleerde aanbevelingen zijn onder andere:

1. **De boodschappen personaliseren en aanpassen:** Het overheidsbeleid aanpassen aan de lokale realiteit en de socio-culturele eigenheden van elke wijk en bevolking.
2. **Systemische integratie:** Het afvalbeheer uitdenken in lijn met andere aspecten van het overheidsbeleid (zoals clean.brussels voor de netheid, Good Food voor voedselverspilling).
3. **Voortdurende sensibilisering:** Processen voor een permanente informatiestroom creëren voor nieuwkomers en het uiteenlopende Brusselse publiek, en daarbij rekening houden met de taalbarrières en culturele barrières.
4. **Voorbeeldrol voor instanties:** Overheidsinstanties moeten het goede voorbeeld geven op het vlak van afvalvermindering, door duurzame praktijken in te voeren binnen de overheidsdiensten.

De panelgesprekken vestigen de aandacht op het potentieel van gedragswetenschappen om het hulpbronnen- en afvalbeheer in een stad als Brussel te transformeren. Deze aanbevelingen volgen zou er sterk toe kunnen bijdragen om het Gewest veerkrachtiger te maken met het oog op de milieu-uitdagingen die op ons afkomen.

De conferentie heeft dus aangetoond dat in gedragswetenschappen heel wat potentieel zit voor een innovatief en inclusief hulpbronnen- en afvalbeleid. Door het menselijke aspect centraal te stellen in het overheidsbeleid kan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest duurzaam gedrag aanmoedigen en tegelijk ook de socio-economische en culturele eigenheden van zijn bevolking respecteren. Een beleid dat focust op evidence-based oplossingen en lokale contactpunten zou zo een duurzame verandering voor hulpbronnen- en afvalbeheer teweeg kunnen brengen.